

1

Bičja trstnica

// Tomi Trilar

Trstnice (*Acrocephalus*) so morfološko zelo enoten, toda z vrstami bogat rod iz družine penic starega sveta (Sylviidae), v katerega prištevamo 37 vrst. V glavnem so rjavih ali sivorjavih tonov, brez velikih barvnih odklonov. Raznolikost je precej večja v petju, še največja pa v velikosti posameznih vrst. Določevalni ključi jih delijo v tri tradicionalne skupine: enotno obarvane, progaste in velike vrste. Zanimivo je, da so ta tradicionalni taksonomski pogled potrdile tudi sodobne molekularne metode.

Znanstveno ime izvira iz grških besed *akros*, kar pomeni šilast, koničast, in *kephale*, kar pomeni glava. Ta značilnost je vidna tudi na nezamenljivi silhueti trstnice na upognjenem poganjku trsta, ki je simbol našega društva kot tudi društvenega glasila *Acrocephalus*, ki izhaja od leta 1980 in je preraslo v znanstveno revijo z mednarodno odmevnostjo.

Posvetimo se bičji trstnici (*Acrocephalus schoenobaenus*), za katero ni težko ugotoviti, da spada v skupino progastih trstnic. Njeno znanstveno ime izvira iz grških besed *skhoïnîklos* (trst) in *baino* (hoditi).

Bičja trstnica je pogosta vrsta, ki gnezdi po vsej Evropi, od Arktike na severu Skandinavije do Grčije in Turčije na jugu ter od Irske čez Ural do osrednje Sibirije. Prilagojena je hladni, vlažni klimi, naseljuje borealno in zmerno klimatsko območje, obrobno pa seže tudi v sredozemsko območje, kjer je njena razširjenost fragmentirana. V Sloveniji je lokalno razširjena gnezdilka, ki je lahko na manjših površinah precej številčna in dosega visoke gnezditvene gostote.

Gnezditveno prebivališče bičje trstnice najdemo v redkih trstiščih s primesjo bička (npr. na Cerkniškem jezeru) ter v habitatih z ločjem, šašjem in travo

(npr. v Jovsih). Ponekod gnezdi tudi v povsem suhih prebivališčih v monokulturah kulturnih rastlin, kar pa pri nas ni znano. Gnezdi med ščavjem pri tleh in njeno gnezdo ni obešeno na steblike kakor pri drugih trstnicah, tudi kadar je v bližini voda.

Spomladi začnejo samci bičje trstnice peti le nekaj ur po vrnitvi s selitve v njihov gnezditveni okoliš. V napevu se izmenjujejo žvrgoleče fraze z rezko škripajočimi odseki, ki si sledijo v naključnem vrstnem redu. Napev zato nikoli ni enak napevu, ki sledi. Zelo pogosto vključujejo tudi oponašanje drugih vrst. Samci običajno pojejo z izpostavljene bilke, npr. trsta ali grma, ali kar med preletavanjem svojega teritorija. Samci se tudi dovršeno območno spreletavajo. S pevskega mesta v podrasti se pojoči samec s hitrimi zamahi peruti požene navpično navzgor do višine dveh do petih metrov, na kratko zaskroži in s široko razprostrtimi perutmi in repom počasi odjadra nazaj v podrast, navadno na isto bilko, in utihne. Petje in območno spreletavanje imata funkcijo privabljanja samice in ne toliko odganjanja drugih samcev.

Zanimivo je, da so samci zelo navezani na svoj gnezditveni okoliš. Raziskave v Veliki Britaniji so pokazale, da jih je kar ena tretjina gnezдила manj kot 50 metrov stran od gnezdišča v prejšnjem letu in le slaba šestina več kot 400 metrov stran. Samci bičjih trstnic so običajno monogamni (imajo eno samico), vendar pa to ni pravilo. Občasno so lahko tudi bigamni ali pa poligamni, pri čemer imajo večji uspeh samci z večjim zvočnim repertoarjem. Če so jajca in mladiči uplenjeni, samica navadno zapusti samca, ki nato nadaljuje z območnim petjem in privablja drugo samico.

Bičje trstnice so selivke na dolge razdalje in lahko samo občudujemo njihovo prilagojenost izjemno hitremu pridobivanju maščobnih energetskih zalog in njihovem še hitrejšemu porabljanju. Celotna gnezdeča populacija prečka Saharo, da pridejo iz evropskih in azijskih gnezdišč v afriška prezimovališča. Prezimovališča se razprostirajo od Senegala na zahodu do Etiopije na vzhodu in na jugu do Rta dobrega upanja (Južnoafriška republika).

Konec julija, torej tik pred selitvijo, bičje trstnice iščejo območja z velikimi populacijami češpljevih mokastih uši (*Hyalopterus pruni*), katerih poletni gostitelj je trst (*Phragmites australis*). Na takih območjih se bičje trstnice zadržujejo dlje kot na drugih. Obročkanje je pokazalo, da se pri predselitvenem iskanju hrane lahko premaknejo za precejšnje razdalje (npr. iz južne Anglije v severno Francijo), še preden se začne prava selitev. Med intenzivnim prehranjevanjem z ušmi si hitro povečajo zaloge maščob, ki jih potrebujejo kot zalogo energije za dolgo letenje med selitvijo. Bičje trstnice se, tako kot večina drugih ptic pevk, selijo ponoči. Selitev skozi naše kraje poteka od začetka avgusta pa do sredine oktobra. Pri obročkanju na vmesnih počivališčih smo opazili, da se na selitev odpravijo samo osebk, katerih teža presega 13 g. Seleča se ptica potem leti vso noč, dokler ji ne poišče počivališče, kjer prespi do jutra. Prve zjutraj ujete bičje trstnice tehtajo med 8,7 do 8,9 g, tako odrasle kot prvoletni osebk. Še posebej zanimiva je najdba bičje trstnice, obročkane septembra 2003 na Švedskem, ki je bila po treh dneh ujeta na Vrhnikih in je preletela kakih 1.200 kilometrov zračne razdalje.

Ptice z določenega območja gnezdenja se selijo navadno na točno določena območja prezimovanja. Na primer ptice, obročkane v Veliki Britaniji in na Nizozemskem, so bile med jesensko selitvijo najdene na območju med jugozahodnim Iberskim in Apeninskim polotokom. Ptice iz Švedske so bile ponovno ujete v srednji Evropi in na Apeninskem polotoku, medtem ko se ptice iz evropskega dela Rusije in zahodne in osrednje Sibirije selijo čez vzhodno Sredozemlje in Bližnji Vzhod. Najdbe v tujini obročkanih bičjih trstnic in ujetih med jesensko selitvijo v Sloveniji so pokazale, da prihajajo s Poljske, Finske in Švedske. Tako kot so bičje trstnice zveste gnezdiščem, so zveste tudi prezimovališčem. Raziskave iz Nigerije in Ugande potrjujejo, da se vračajo leto za letom na isto prezimovališče.

Tudi med spomladansko selitvijo, med vračanjem iz prezimovališča na gnezdišča, poteka enaka strategija pridobivanja maščobnih zalog na vmesnih počivališčih, bogatih

s hrano. Med dolgimi nočnimi preleti seleči se osebk porabijo vse maščobne zaloge. Osebk z obilnimi zalogami maščob, pridobljenimi pred selitvijo, so sposobni neprekinjeno leteti iz Afrike do južne Anglije, ali npr. iz Ugande do Iraka. Nekatere podvojijo svojo težo, ko se prehranjujejo pred selitvijo. Lažji osebk pa so prisiljeni svoje potovanje opraviti z več postanki.

Bičje trstnice, ki zapustijo prezimovališča konec februarja, si pred in verjetno po preletu Sahare naberejo v močvirnih območjih zaloge maščob in pridejo v Evropo od marca dalje. Podatki obročkanja v času spomladanske selitve kažejo, da se pri nas na spomladanski selitvi pojavljajo od začetka aprila do prve polovice maja.

Verjetnost, da selitev v obe smeri uspešno preživi, je veliko večja pri odrasli bičji trstnici, ki je že bila na prezimovanju v Afriki, kot pa pri mladiču, ki se na selitev odpravlja prvič. Zato je povprečna življenjska doba te vrste okrog dve leti. Najstarejša doslej zabeležena bičja trstnica je bila obročkana na Finskem. Stara je bila 10 let in 1 mesec.

Sezonsko nihanje populacije bičje trstnice na gnezdiščih izvira iz stopnje preživetja odraslih, ki je odvisno od sprememb padavinskega režima na prezimovališčih. Dodatna grožnja za gnezdeče populacije pa je poleg neprestanega krčenja primernih gnezdišč tudi izguba močvirnih območij za prehranjevanje na selitvi in širjenje Saharske puščave. ●

LITERATURA:

- Božič, I. (2009): Rezultati obročkanja ptičev v Sloveniji: 1926–1982. – *Scopolia*, Supplementum 4: 23–110.
- Šere, D. (1982): Ptiči Stožic pri Ljubljani, 1972–1982 – favnistični pregled obročkanja in najdbe. – *Acrocephalus* III (13–14): 1–64.
- Šere, D. (2009): Kratko poročilo o obročkanih ptičih v Sloveniji, 1983–2008. – *Scopolia*, Supplementum 4: 111–174.
- Wernham, C. V., Toms, M. P., Marchant, J. H., Clark, J. A., Siriwardena, G. M., Baillie, S. R. (eds). (2002): The Migration Atlas: movements of the birds of Britain and Ireland. – UK. T. & A.D. Poyser, London.

1: Bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*) spada v skupino progastih trstnic. Njeno znanstveno ime izvira iz grških besed *skhoiniklos* (trst) in *baino* (hoditi), značilnost, ki je lepo vidna tudi na fotografiji. foto: Claude Ruchet

2: Jovski so primerno gnezditveno prebivališče bičje trstnice, saj ji ločje, šašje in trava zelo ustrezajo v času gnezdenja. foto: Branko Brečko

3: Samci bičje trstnice začnejo spomladi peti le nekaj ur po vrnitvi s selitve v svoj gnezditveni okoliš. Njihov napev je sestavljen iz žvrgolečih fraz z rezko škripajočimi odseki, zelo pogosto pa vključujejo tudi oponašanje drugih vrst. Samci navadno pojejo z izpostavljenе bilke ali kar med preletavanjem svojega teritorija. foto: Dare Šere